

مقایسه‌ای میان حقوق اسلام و غرب «حقوق خیالی» / مسئله جرم در فقه اسلامی و حقوق غرب

پدیدآورنده (ها) : مجتهد شبستری، محمد

فلسفه و کلام :: نشریه درس‌هایی از مکتب اسلام :: بهمن ۱۳۴۳، سال ششم - شماره ۴

صفحات : از ۵۸ تا ۶۱

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/88584>

تاریخ دانلود : ۱۴۰۲/۰۵/۱۲

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه **قوانین و مقررات** استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

مقالات مرتبط

- پاسداری از منابع طبیعی در راستای اصول اخلاق زیستی و حفظ سلامت انسان از دیدگاه قرآن
- نمادهای سبک زندگی غربی در تقابل با سبک زندگی اسلامی
- نقش والدین، همسالان، محیط آموزشی و رسانه ها در رشد هویت ملی نوجوانان و جوانان شهر تهران
- اقتصاد سیاسی نظامی گری و مداخله ی نظامی آمریکا در افغانستان
- تأثیر رعایت حجاب بر عزت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین
- شناسایی و اعتبارسنجی شاخصهای استاد مطلوب دانشگاه اسلامی - ایرانی
- صورت بندی مطالعات زنان در المیزان
- حمایت از اماکن عبادی در مخاصمات مسلحانه از دیدگاه اسلام و حقوق بین الملل
- ضرورت ترویج و توسعه مشارکت های مردمی بر محور فرهنگ تعاون
- جنایات جنگی در منازعه های داخلی و بین المللی مبانی و مصادیق تمایز
- شبکه عوامل، زمینه ها و راه حل های مسأله حجاب در دانشگاه های ایران؛ بایسته های برنامه ریزی فرهنگی با استفاده از نظریه زمین ای
- بررسی رابطه هویت فرهنگی و اجتماعی با اعتقاد به حجاب در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد

عناوین مشابه

- امکان سنجی پذیرش نظریه «شخصیت حقوقی خانواده» در حقوق ایران، کشورهای اسلامی، غرب و فقه اسلام
- فوریت در دفاع مشروع غیرتجاهمی از منظر فقه اسلام و حقوق غرب
- مقایسه ای میان حقوق اسلام و غرب
- مبانی تحریم ربا در فقه اسلامی و جرم انگاری آن در حقوق موضوعه ایران
- مقایسه ای در تفکر فلسفی غرب و حکمت اسلامی میان شک دکارت و شک غزالی
- جرم انگاری عدم ثبت ازدواج در آئینه فقه و حقوق اسلامی
- نگرشی تطبیقی بر مالکیت در فقه اسلامی و حقوق غرب
- مبانی فلسفی اسقاط حق در فقه اسلامی و حقوق غرب
- جرم بغی در فقه اسلامی و حقوق ایران
- بررسی تعریف جرم محاربه و افساد فی الارض در فقه و حقوق با رویکردی به لایحه پیشنهادی قانون مجازات اسلامی

مسئله جرم

در فقه اسلامی و حقوق غرب

✽ مقایسه‌ای شگفت‌انگیز

✽ مسائل اساسی حقوق جزا

✽ جرم چیست؟

در کشور ما برای آن‌ها که با علوم حقوقی سروکار دارند قسمت جزائی حقوق اسلامی بیشتر ناشناخته مانده است؛ اصولاً مالک اسلامی در این رشته شدیداً تحت تأثیر سیستم حقوقی غرب قرار گرفته‌اند تا آنجا که همه مطالب اساسی مانند اینکه چگونه میتوان قوانین يك سرزمین را با شرایط خاصی که دارد درس زمین دیگری با شرایطی کاملاً مابین بجزایان گذارد تقریباً فراموش شده است؛ در قرن اخیر فعالیت دستگاه قضائی ما هم تقریباً در ترجمه قوانین کیفری غرب بفارسی و بکار بستن آن با مختصر تفاوت محدود شده و از مطالعه شرایط خاص اجتماعی و طبیعی کشور و مهم‌تر از آن توجه و دقت به منبع سرشار حقوق جزای اسلامی کمتر سخن در میان بوده است.

روی این اصل است که ما بحث تطبیقی خود را از حقوق جزای اسلامی شروع می‌کنیم و یادآور می‌شویم در این مقالات از بحث‌هایی که صرفاً جنبه حقوقی فنی دارند رده شده بیشتر در مسائل بتوضیح خواهیم پرداخت که جنبه‌های اجتماعی قوی و قابل بحث دارند در طی این مباحث همواره دو هدف مورد توجه ما خواهد بود.

۱- بیان فلسفه‌هایی که اسلام مطابق آن، نظریاتی مخالف با حقوق جزای جدید غرب

ابراز داشته . .

۲ - بیان امتیازات حقوق جزای اسلام و اثبات برتریهای آن ؛ نسبت بحقوق جزای غرب .

قبلا خواننده عزیز باید به این حقیقت توجه کامل نماید که حقوق جزای امروز غرب محصول يك تکامل طولانی در طی ده ها قرن گذشته می باشد . در دو قرن اخیر صدها دانشمند حقوقی معروف غرب ؛ حقوق جزا را با نظریات خود تکمیل کرده و تحولات بنیادی مهمی در مسائل حساس این حقوق مانند « فلسفه مجازات » بوجود آورده اند ، خلاصه اینکه حقوق جزای فعلی غرب که یکی از دو طرف این بحث تطبیقی است محصول چندین قرن تلاش علمی و تحقیقی دانشمندان حقوق است ؛ چنانکه با توجه بنظر یا تیکه اخیراً در این رشته ظهور نموده میتوان گفت حقوق جزای کنونی ، فرآورده عصری است که عظمت و درخشندگی خیره کننده علم و دانش سراسر شئون زندگی انسانها را فرا گرفته است ؛ البته حقوقی که محصول آن تکامل طولانی و چنین عصر پیشرفته ای باشد باید هم کاملاً مترقی و عمیق باشد ولی !

ولی طرف دیگر بحث یعنی « حقوق جزای اسلامی » محصول يك تکامل طولانی و حتی مختصر هم نیست ، این حقوق نه تنها تدریجاً تکامل نیافته و بطور درست یکبار از طریق « وحی » اظهار شده است بلکه در عصری بسیار تاریک و در روزگاری سراسر انحطاط و بدبختی و عقب ماندگی بوجود آمده است ؛ حقوق جزای اسلامی در دوران جاهلیت ، در قرون محرومیت بشر از علم و دانش ، در قرون بزرگترین وحشیگریهای تاریخ آنهم در عقب مانده ترین نقاط جهان یعنی « سرزمین حجاز » ابراز شده است ، با توجه به چنین حقیقتی این بحث تطبیقی جذابیت خاصی پیدا میکند ، آری « مقایسه حقوق عصر ائمه ایتربین تمدن های انسانی با حقوق تاریکترین اعصار و عقب مانده ترین محیطها » !

* * *

مسائل اساسی حقوق جزا .

قطباً خواننده عزیز مایل است همینجا يك توضیح و تذکر اجمالی درباره اصل « حقوق جزا » و حدود کار و فعالیت این رشته از علم حقوق داده شده و مسائل اساسی آن تا حدودی بیان شود . ما برای چنین منظوری دو تعریف و توضیح نسبتاً ساده ای را که دو تن از دانشمندان معروف حقوق درباره « حقوق جزا » نموده در اینجا می آوریم این تذکر اجمالی در هر حال حتی برای آنانکه اطلاعات کافی از بحث های حقوقی دارند بعنوان يك تجدید خاطر مفید خواهد بود .

« کلود دو پاکیه » دانشمند بزرگ حقوقی در کتاب نفیس خود « مقدمه تئوری

کلی و فلسفه حقوق» که برای نوآموزان علم حقوق نوشته، موقمی که بطور اجمال به

تعریف «حقوق جزا» میردازد چنین مینویسد:

«حفظ توده مردم از اعمالی که جنبه تجاوز یا حیل و حتی گاهی جنبه تسامح و غفلت‌های ساده دارند و منافع هیئت اجتماع را به خطر انداخته یا افراد را سخت متضرر میسازند شایان اهمیت است.

دولت که وظیفه‌دار تامین صلح و امنیت است عاملین اینگونه اعمال را تنبیه میکنند قواعدی که شرایط این مجازات را معین میکند حقوق جزا را تشکیل میدهد که آنرا حقوق جنائی هم مینامند، در این حقوق جزا اصول کلی مربوط به کیفرها، مسئولیت‌ها، بالاخره شرح جناحه‌ها و خلاف‌ها، که برای هر یک از آنها مجازاتی (حبس و جریمه و غیره) پیش‌بینی شده پیدا میشوند، معمولاً قانون یک‌حد اکثر و حداقل مجازاتی تعیین مینماید که قاضی بین این دو اظهار نظر میکند» (۱)

پروفسور «گارو» حقوق دان معروف در کتاب «مطالعات نظری و عملی در حقوق جزا» موضوع بحث آنرا چنین بیان میدارد:

«تعیین تخلفات (جرایم) و بیان مشخصات آنها؛ وضع قواعد در مورد مجازاتها، تشکیل دادن عاملین حکم و اجراء، ترتیب دادن دستورات و طرز محاکمه مجرم و عموماً موضوع حقوق جزا را تشکیل میدهد» (۲)

این دو تعریف، موضوع بحث «حقوق جزا» و مسائلی را که در این رشته علمی مورد گفتگو و تحقیق واقع میشوند تا حدود زیادی روشن میکند، با دقت در این توضیحات ساده معلوم میشود آنچه مهم‌ترین و اساسی‌ترین مسائل را در حقوق جزا تشکیل میدهد مباحث مربوط به دو مسئله اساسی «جرم» و «مجازات» است بطوریکه اگر در اجتماعات بشری «پدیده‌ای» بنا بر جرم و تخلف از قانون، بوجود نیامد محققاً حقوق جزا وارد صحنه علوم نمیگردید و این همه مسائل مورد بحث و گفتگو را به میان نمیآورد، حقوق جزا برای این تکون و تکامل پیدا نموده که برای «جرم» که يك عارضه زیان‌آور اجتماعی است چاره اساسی بیندیشد و نگذارد تعادل اجتماعی در اثر آن مختل و نابود گردد؛ آن چاره اساسی هم که برای جرم اندیشیده شده و در جامعه به‌مقام عمل درآمده همان مسئله «مجازات» است باین ترتیب

(۱) مقدمه تئوری کلی و فلسفه حقوق تألیف «کلود دوپاکیه» ص ۲۷

(۲) مطالعات نظری و عملی در حقوق جزا تألیف پروفسور «گارو» ص ۴۰ و ۴۱

دو مسئله « جرم و مجازات » محور همه حقوق جزا می باشد؛ چگونگی تشکیلات قضائی، آئین دادرسی کیفری و مسائل مشابه این مسائل که در حقوق جزا مورد بحث قرار می گیرد عموماً بحث‌هایی هستند که در درجه دوم واقعند و در حقیقت بحث از آنها بخاطر اینست که « جرمی، وجود دارد و مجازاتی، باید عملی گردد ».

ناگفته نباید گذاشت که مباحث مربوط به «مسئولیت» هم اخیراً در ردیف «جرم و مجازات» واجد اهمیت فراوان گشته است و مؤلفین رشته حقوق جزا غالباً تالیفات خود را در این سه بخش اصلی تنظیم میکنند جرم - مسئولیت - مجازات این چنین تنظیمی روی اصل اهمیت خاص این مسائل است و در حقیقت همین سه مسئله مسائل اصلی حقوق جزای امروز بشمار میرود. یادآور میشویم که ما هم در این مقالات از این سبک تحقیق پیروی خواهیم نمود و بهمین جهت بحث تطبیقی ما از «مسئله جرم در فقه اسلامی و حقوق جزائی غرب» شروع میشود مقدمتاً باید دید جرم در حقوق جزای غرب چگونه تعریف شده و در این حقوق چه نوع اعمالی جرم شناخته شده است پس از بررسی کوتاه و اجمالی این موضوع به بیان نظر فقه اسلامی خواهیم پرداخت و میان این دو مکتب مقایسه بعمل خواهیم آورد.

جرم چیست؟

مکتبهای مختلف جزائی تعریفهای گوناگونی از جرم نموده اند آخرین تعریفهایی که با توجه کامل بهمه عناصر تشکیل دهنده جرم بعمل آمده بدین ترتیب است: «نقض قانون مملکتی در اثر عمل خارجی در صورتیکه انجام وظیفه یا اعمال حق آنرا تجویز نکند و مستوجب مجازات هم باشد» (۱)

«جرم عملی است که قانون قبلاً آنرا مورد امر یا نهی کرده و صریحاً برای آن مجازاتی مقرر داشته و بگذار استیفای حق معاف از مجازات نخواهد شد» (۲)

این تعریفها از آن نظر بر سایر تعریفها رجحان دارد که عناصر سه گانه جرم را که عبارت از «عناصر قانونی»، «عناصر مادی»، و «عناصر اخلاقی» است مجسم میسازد. آنچه این تعریفها بطور مشترک در تشکیل ماهیت و حقیقت جرم اعتبار میکنند عبارت از این سه اصل است:

۱- جرم همیشه عمل خارجی انسان است، جرم با حرکت، عمل؛ ظهور پیدا میکند

(بقیه در صفحه ۶۴)

(۱) حقوق جنائی آقای دکتر علی آبادی

(۲) مطالعات نظری و عملی در حقوق جزا تألیف پروفیسور گارو

بخوانید و تصویب بگیرید :

کتابخانه

امام امیر المؤمنین در نجف

و کتابخانه مکتب اسلام در قم

در شماره اول و دوم ؛ اجمالی درباره کتابخانه‌های بزرگ دنیا و چگونگی فقدان کتابخانه بمفهوم واقعی کلمه در ایران و حوزه علمیه قم و نجف بحث کرده و در ضمن اشاره کردیم که خوشبختانه در حوزه علمیه نجف اشرف علامه بزرگوار حضرت آقای امینی صاحب کتاب پرارزش و تاریخی القدير، از چند سال پیش اقدام بتأسیس کتابخانه ای کرده اند که تا حدود زیادی نقص حوزه علمیه نجف را جبران کرده و این خدمت معظم‌اله بسیار بجا و بمورد بوده و قابل کمال تقدیر و تقدیس است .

اخیراً آخرین شماره مجله رسمی آنکه کتابخانه بنام « صحیفه المکتبه » بضمیمه نامه ای که شامل آخرین اطلاعات مربوط باین کتابخانه است ، توسط مدیر محترم آن بدست ما رسیده که برای آگاهی خوانندگان ارجمند قسمت بسیار مختصری از آن ترجمه و در اینجا نقل میشود :

* * *

کتابخانه عمومی امام امیر المؤمنین در روز سوم جمادی الاول سال ۱۳۷۳ هجری بنیاد گذاری شد و از ۱۹ ذیحجه ۱۳۷۹ هـ رسماً افتتاح گردیده و مورد بهره برداری قرار گرفت . در طول ده سال گذشته ؛ مجموع عایدی که کتابخانه در حدود ۷۰۰۰/۰۰۰ ریال (هفتصد هزار تومان) بوده که مصرف خرید ۹ منزل وسیع برای توسعه کتابخانه و ساختمان و خرید کتاب و مخارج دیگر شده است .

این کتابخانه پس از افتتاح مورد بازدید عده کثیری از رجال و دانشمندان بزرگ جهان اسلام و مستشرقین و شخصیت های خارجی قرار گرفته و موجب سربلندی شیعه و حوزه علمیه نجف گشته است و تعداد مراجعین آن برای مطالعه در عرض سه سال (۸۰ ، ۸۱ و ۸۲ هـ) بالغ

بر ۸۵۴۹۰ نفر شده است .

تعداد کتب این کتابخانه - اعم از چاپی و خطی - و بزبانهای عربی ؛ فارسی ؛ ترکی اردو ؛ فرانسه ؛ انگلیسی ؛ آلمانی ؛ اسپانیایی ؛ اکنون بالغ بر ۲۵۰۱۴ جلد میشود . بیشتر کتابهای این کتابخانه را ، آنطور که در مجله «صحیفه المکتبه» تصریح شده عده - ای از مردم مسلمان ایران و عراق اهداء کرده اند که تعداد آنان بالغ بر هزار نفر میشود و این عمل بسیار قابل تقدیر و تقدیس است . علاوه بر کتابها ، فرشها و چراغهای لوستر گرانقیمتی نیز از طرف مردم باایمان باین کتابخانه اهداء شده است .

از سراسر جهان اسلام ، مجله ها و روزنامه ها ، بزبانهای گوناگون مرتباً باین کتابخانه میرسد و مورد مطالعه و استفاده همگان قرار می گیرد .

این کتابخانه بخش مخصوصی نیز برای صحافی و تجلید کتابهای واصله دارد که از سال ۱۳۷۷ هـ تا آخر سال ۱۳۸۲ هـ مجموعاً ۱۰۷۹۲ جلد کتاب را بطرز جالبی صحافی کرده است تا محفوظتر بماند .

و هم اکنون کتابخانه امام امیرالمؤمنین باسی کتابخانه بزرگ و مهم دنیا از جمله در : ایران ، هند ، هلند ، انگلستان ، عراق ؛ سوریه ؛ اردن ، ترکیه ، پاکستان رابطه مبادلاتی دارد و برای سی کتابخانه - اعم از اسلامی و غیراسلامی - کتابهایی بعنوان هدیه میفرستد و از آنها نیز کتاب دریافت میدارد ... (۱) .

چندین اطاق در این کتابخانه بنام «دارالتالیف» ساخته شده و مخصوص کسانیست که میخواهند شب و روز در کتابخانه بمانند و برای تألیف کتابی از آن کتابخانه استفاده کنند . بدین ترتیب این کتابخانه مایه فخر و موجب سربلندی شده و بیاری خدا روز بروز در حال پیشرفت و توسعه است و ما مزید موفقیت مؤسس محترم و اداره کنندگان آنرا از خدای بزرگ خواستاریم .

* * *

خواننده عزیز : منظور از شرح پیشرفت کتابخانه امام امیرالمؤمنین علاوه بر تقدیر از این خدمت بزرگ علمی و دینی این بود که خوانندگان گرامی بدانند ضرورت این کار در همه محافل علمی احساس شده است .

اکنون شما دامن همت بکمرزنید و ما را در راه تأسیس و ایجاد یک کتابخانه بزرگ در

(۱) : از شماره سوم «صحیفه المکتبه» نشریه رسمی کتابخانه عمومی امام امیرالمؤمنین

قم یاری نمائید و به پیشنهاد ما جواب مثبت دهید تا بکمک شما و یاری خدا بتوانیم برای هزاران دانشجوی حوزه علمیه قم و عموم مسلمانان، کتابخانه جامع و کاملی در این مرکز بزرگ علمی، بوجود آوریم.

پیشنهاد ما آنست که: شما به همکاری یکی از دوستانتان هر کدام دو جلد کتاب به کتابخانه عمومی مکتب اسلام اهداء نمائید. کتابها را میتوانید با پست سفارشی، مسافرا آشنا و یا نمایندگان رسمی مکتب اسلام در شهرستانها بفرستید.

خوشبختانه از روزیکه ندای ما بگوش دوستان و برادران رسیده، تاکنون کتابهای فراوانی بکتابخانه مجله رسیده است که ما از همه فرستندگان آنها تشکر میکنیم، ولی انتظار داریم که فرد فرد شما خواننده ارجمند در این جهاد مقدس و هدف خدائی با ما همکاری کنید تا با کوشش دسته جمعی بتوانیم این مشکل را برطرف سازیم و این نقص بزرگ را بطور احسن جبران کنیم که: **یدالله مع الجماعة**. دست خدا با جماعت است.

توضیح: طبق اطلاعیکه بدست ما رسید: در عرض چند سال اخیر تعداد کتاب کتابخانه مدرسه فیضیه بر ۴ هزار جلد بالغ شده و تعداد کتب کتابخانه آستانه مقدسه نیز بالغ بر چهار هزار جلد است.

(بقیه از ص ۶۱) مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

و صرف قصد ارتکاب بدون آنکه عملی شود جرم محسوب نمیشود (عنصر مادی)

۲ - اگر عملی برای دفاع یا برای اجرای قانون باشد یا در شرایطی وجود پیدا کند

که مسئولیت اخلاقی متوجه مرتکب نباشد جرم و قابل تعقیب نیست (عنصر اخلاقی)

۳ - عملی جرم است که قبلاً قانون ارتکاب آنرا نهی یا ترک آن را ممنوع اعلام داشته

و برای آن مجازات معین نموده باشد (عنصر قانونی)

تعریف بالا آخرین تعریفی است که در حقوق جزای غرب برای جرم بیان شده چنانکه سه

اصل اساسی که این تعریف بر آنها پایه گزاری شده امروز تقریباً در حقوق تمام ملل متمدن

مورد قبول واقع گردیده است. امروز در حقوق جنائی ملل متمدن مراعات سه «عنصر اخلاقی،

«مادی» و «قانونی» را در تحقق جرم امری قطعی و اجتناب ناپذیر میدانند.

پس از این بررسی اجمالی «جرم» از نظر حقوق غربی باید به بررسی آن از نظر فقه

اسلامی بپردازیم.